यात्मकः एकविंश उच्यते ॥६॥ एवमधिकानां षट्त्रिंशदक्षराणां विभागमुक्त्वा तावद्भिरक्षरैर्बृहतीसम्पाद्यतां नानाछन्दोमयत्वेन सम्पादयति ॥८॥ अथोपासकेन स्वशरीरमेवाग्निरूपत्वेनोपासनीयमिति विधत्ते ॥१२॥ अथाप्सु अग्नित्वेनोपासनं विधित्सुरपां सर्वदेवभूतात्मकत्वमाह । आदित्यमण्डलं परिसरवर्तिन्यो नाव्या नावा तार्याः । अयं हिरण्मयः पुरुषः अधिदैवं मण्डलान्तर्वर्ती पुरुषोऽधियज्ञं प्रथमचितावुपहितः पुरुषोऽग्निरूपाणामपामात्मा ॥१४॥ तद्विभागमाह तस्याधियज्ञं रुक्मपुष्करपर्णाख्ये अधिदैवमापश्चादित्यमण्डलात्मके (!) द्वे इष्टके प्रतिष्ठे पादरूपेण ध्येये । बाहुरूपेण ध्येये द्वे स्रुचौ । भूम्यन्तरिक्षात्मके द्वे स्वयमातृण्णे इष्टके । अग्निवाय्वादित्यात्मना ध्येयास्तिस्रो विश्वज्योतिषः । द्वादशसंख्या ऋतव्येष्टकाः संवत्सररूपात्मत्वेन ध्येयाः । यज्ञात्मना देवात्मना च स्तुताः पञ्च नाकसदः पञ्च पञ्चचूडाः । एवमेकत्रिंशदज्ञाताः । एवं षट्त्रिंशदिष्टकामयो हिरण्मयः पुरुष आत्मा सर्वभूतदेवात्मनामपामग्न्यात्मना ध्येयानां मध्ये वर्ततऽइत्याह सोऽस्यैष सर्वस्येति । सर्वात्मनामपां मध्यवर्ती आत्मा सर्वकामसम्पन्नः स्वयमकामः ॥१५॥ तादृग्रूप आत्मा सर्वैर्ज्ञानेन लभ्यो न कर्मशतैरिति मन्त्रसंवादेन प्रतिपादयति ॥१६॥ अब्रूपाग्नेः पुरीषाङ्गतिसमिल्लोकम्पृणाः सम्पादयति । सर्वाणि भूतानि सर्वे देवा एषोऽग्निश्चित इत्यस्य पर्यायस्यादौ (क° १४) उक्तम् अतो देवा इत्याख्यातं लोकम्पृणेष्टका अतः सर्वं परिश्रियद्भुष्मत्यादिकं देवा इत्युच्यतऽइत्यर्थः ॥१७॥ अधिदैवाध्यात्मादिभेदेन यद्यजुरात्मकं ब्रह्म प्रागुक्तमतस्तदात्मकाः सर्वे देवाः भवन्ति ॥१८॥ ६[४] ॥५॥

उत्तरब्राह्मणे चित्याग्नेः सर्वदिगभिमुखत्वं (तिमुखत्व Cod.) पृथक् शिरसो निरूहणाभावः (पणा° Cod.) प्रतिपाद्यते ॥ तत्रैकैकदिगभिमुखत्वे दोषमुद्भावयितुं तान्पक्षान्पुरावृत्तेनानुवदति । कौश्यः कुशगोत्रजः ॥१॥ पक्षिरूपस्य चित्याग्नेरिष्टकोपधानक्रमेण कूर्मपशुशिरोऽपरोक्षमाहवनीयाग्निरेव प्रत्यक्षं शिरः न तु पक्षपुच्छवत्पृथक् शिरसः करणम् । कोषा नामऽर्षयः धावयन्तः आर्विज्याय गच्छन्तः याजयन्तः अग्निं निरूढशिरसमुपाधावयां चक्रुः यस्य कस्य चन यजमानस्य गृहे शिरः पृथक् चितवन्तः ॥८॥ शिरोरहितः स्यादिति मीमांसाशङ्कां परिहर्तुमिष्टकाभिरेव परोक्षं शिरः सम्पादयति । एता इष्टकाः यथावयवरूपाः कल्पनीयाः कूर्मो मूर्धस्थानीयः ॥१०॥७[५] ॥५॥

षष्ठाध्यायप्रथमब्राह्मणे वैश्वानरविद्या द्वितीयब्राह्मणे पुरुषस्याग्निविधार्कविधोक्थविधनिरूपणा तृतीये शाण्डिल्यविद्या चतुर्थऽउषा वाऽअश्वस्येत्यस्मिन्नश्वस्योपासनम् एवमर्काग्न्युक्थोपासना (? मकश्युक्थो° Cod.) विद्यासम्प्रदायप्रवर्तकमुनिवंशकथनमिति प्रतिपाद्यसंग्रहः ॥ न समियाय संगतः शक्तो नाभवत् ॥१॥ सम्प्रति इदानीम् । आवसथान्गृहान् अपचितीः पूजाः । सहस्रदक्षिणकेषु सोमयज्ञेषु युष्मानृत्विजो वृत्वा तत्रैकैकस्य ऋषेः सहस्रं ददामीत्यर्थः । असंविदानाः संकेतमकुर्वाणाः राज्ञे स्वाशयमनाविष्कुर्वन्त एव ॥२॥ अनूचानाः साङ्गवेदाध्यायिनोऽनुष्ठातारः तादृशानां पुत्राः । त्वा इति समुदाय एकार्थवाची तु वाऽइति तुशब्दस्योकारं वैशब्दे परतो याजुषा लुम्पन्ति (? नु वा इति नु वा स्योभारं वैश परतो याकुषा लुयंति Cod.) ॥३॥ ओमित्यङ्गीकारः । वा इति निपातद्वयं तुशब्दोकारं वैशब्दे त्वचोतो यजुषा लुम्पति (!) । म्लानौ गमनासमर्थावभविष्यताम् । पादौ ते विदिताविति